

Woonsituatie na Scheiding en Loyaliteitsproblemen van Jongens en Meisjes

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

S.M. Burger

6205925

Dr. I.E. van der Valk

Dr. M.J. Van der Molen

02-06-2019

4778 woorden

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek ‘Woonsituatie na scheiding en loyaliteitsproblemen van jongens en meisjes’, geschreven ter afronding van de Master Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Binnen het thema ‘echtscheidingsgezinnen’ heb ik gekozen om onderzoek te doen naar een van de meest voorkomende risico’s na een ouderlijke echtscheiding; loyaliteitsproblemen. Gezien het toenemend aantal co-oudergezinnen, was het interessant om ook de woonsituatie van kinderen mee te nemen in mijn onderzoek. Zeker omdat onderzoek hiernaar nog gering is.

Het geeft mij een goed gevoel om een bijdrage te leveren aan de kennis die nodig is om kinderen na een ouderlijke echtscheiding beter te kunnen ondersteunen en de risico’s op probleemgedrag te verminderen. Dat in mijn nabije omgeving gebroken gezinnen vaak voorkomen, heeft mij zeker ook gemotiveerd. Ik kan met de achtergrondkennis die ik nu heb, beter aansluiten bij kinderen van gescheiden ouders, zowel privé als in de praktijk.

Voor de totstandkoming van mijn onderzoek wil ik mijn thesisbegeleider Inge van der Valk hartelijk bedanken voor haar deskundige begeleiding. Ik kon altijd met vragen bij haar terecht. Ook wil ik graag van deze gelegenheid gebruik maken om mijn familie te bedanken. Ik dank mijn ouders en schoonouders voor het vele oppassen; mijn lieve vriend voor zijn geloof in mij en zijn mentale support; en tot slot mijn geweldige tweejarige dochter, gewoon door te zijn wie ze is.

Abstract

Background: The number of children going through a parental divorce or separation has been consistently high in the Netherlands since several decades. One of the most frequently cited problems after divorce concerns their loyalty. As parents increasingly opt for co-parent families after a divorce, in which care for and contact with their children is more or less evenly divided, it was worthwhile to include the role of the living situation in children's loyalty problems. In addition, it is important to chart the differences in the degree of loyalty problems between boys and girls. **Aim:** The current study examined whether the living situation after parental divorce plays a role in the loyalty problems of children, and whether there are gender differences. **Method:** 443 children from divorced parents, from age 12 to 17, participated in the study 'Students and Families 2013' [Scholieren & Gezinnen 2013]. They reported on their living situation and the degree of loyalty problems. Analyses of variance were used to answer the research questions. **Results:** First, no significant difference was found in children's degree of loyalty problems across the living situations. However, the subgroup 'always with dad' report slightly higher on the degree of loyalty problems, but not significant. Secondly, loyalty problems after divorce did not significantly differ across gender. The two-way ANOVA showed that loyalty problems did not depend on a combination of postdivorce living situation and gender either. Although no significant differences were found, there was a clear trend toward less loyalty problems in children growing up in co-parenting situation in which they had regular contact with both parents. Further, girls reported higher levels of loyalty problems compared to boys in all living conditions except co-parenting. **Conclusion:** The living situation in itself doesn't play a role in the degree of loyalty problems of children. Implications to include other factors in future research have been discussed.

Keywords: Divorce, children, loyalty problems, living situation, co-parent family, gender.

Abstract

Achtergrond. Het aantal kinderen dat een ouderlijke echtscheiding of scheiding doormaakt, is in Nederland al decennialang constant hoog geweest. Een van de meest genoemde problemen na een scheiding zijn loyaliteitsproblemen. Ouders kiezen in toenemende mate voor het co-ouderschap, waarbij de zorg en het contact met de kinderen min of meer gelijkmatig verdeeld is, hierdoor was het de moeite waard om ook de rol van de woonsituatie mee te nemen in de loyaliteitsproblemen van kinderen. Daarnaast is het belangrijk om de verschillen in de mate van loyaliteitsproblemen tussen jongens en meisjes in kaart te brengen.

Doel. Huidig onderzoek heeft onderzocht of de woonsituatie na de ouderlijke echtscheiding een rol speelt bij de loyaliteitsproblemen van kinderen en of er sekseverschillen zijn.

Methode. 443 kinderen van gescheiden ouders, van 12 tot 17 jaar, namen deel aan de studie *Scholieren & Gezinnen 2013*. Zij rapporteerden over hun woonsituatie en over de mate van loyaliteitsproblemen. Variantieanalyses werden gebruikt om de onderzoeksvragen te beantwoorden.

Resultaten. Ten eerste is er geen significant verschil gevonden in de mate van loyaliteitsproblemen tussen de verschillende woonsituaties van kinderen. De subgroep ‘altijd bij vader’ rapporteert iets hoger op de mate van loyaliteitsproblemen, maar niet significant. Ten tweede werd er geen sekseverschil gevonden in de mate van loyaliteitsproblemen. De meerweg ANOVA toonde aan dat loyaliteitsproblemen niet afhankelijk zijn van de combinatie woonsituatie na scheiding en sekse. Hoewel er geen significante verschillen werden gevonden, was er een duidelijke trend zichtbaar van minder loyaliteitsproblemen bij kinderen die opgroeien in co-oudergezinnen, waarbij zij regelmatig contact hebben met beide ouders. Verder rapporteerden meisjes een hogere mate van loyaliteitsproblemen in vergelijking met jongens in alle woonomstandigheden, met uitzondering van co-oudergezinnen. **Conclusie.** De woonsituatie op zich speelt geen rol in de mate van loyaliteitsproblemen van kinderen. Implicaties om andere factoren in toekomstig onderzoek op te nemen zijn besproken.

Keywords: Scheiding, kinderen, loyaliteitsproblemen, woonsituatie, co-oudergezin, sekse.

In Nederland krijgen jaarlijks naar schatting 70.000 thuiswonende kinderen te maken met de scheiding van hun ouders, wat op korte, maar ook op langere termijn negatieve invloed kan hebben op hun welzijn (Spruijt & Kormos, 2010). Op korte termijn worden gemiddeld meer emotionele- en gedragsproblemen gerapporteerd; op lange termijn is er een verhoogde kans op problemen, zoals een zwakkere band met de ouders en een groter eigen scheidingsrisico (Afifi & Schrodt, 2003; Amato, 2010; Lansford, 2009). Een van de problemen die zowel vanuit de wetenschap als vanuit de praktijk veel wordt beschreven in relatie tot een ouderlijke scheiding zijn loyaliteitsproblemen (Koerner, Jacobs, & Raymond, 2000; Westphal, 2015). Hiervan wordt gesproken wanneer een kind niet meer onbelemmerd trouw kan zijn aan beide ouders en zich klem voelt zitten tussen hen (Buchanan, Maccoby, & Dornbusch 1991; Spruijt & Kormos, 2010). De afgelopen jaren is in Nederland een substantiële toename te zien in het aantal kinderen dat na de scheiding opgroeit in een co-oudergezin, waarbij ongeveer evenveel contact is met vader en moeder (Poortman & van Gaalen, 2017). Momenteel groeit ruim één op de vier kinderen na scheiding op in een dergelijke woonsituatie (CBS, 2018). Met het toenemen van deze co-oudergezinnen na scheiding, is ook een groei van het aantal onderzoeken te zien waarin wordt nagegaan in hoeverre dit uitmaakt in termen van problemen na scheiding (Nielsen, 2018). In Nederland is hiernaar tot dusverre echter nog geen onderzoek gedaan. Daarnaast is zowel nationaal als internationaal nog geen onderzoek bekend waarin specifiek wordt nagegaan of loyaliteitsproblemen van kinderen na scheiding mede afhankelijk zijn van de woonsituatie na scheiding. Het risico op loyaliteitsproblemen na scheiding zou verminderd kunnen zijn door het opgroeien in co-oudergezinnen, waarbij wordt aangenomen dat dit komt doordat kinderen regelmatig contact hebben met beide ouders (Nielsen, 2018; Westphal, 2015). Door het regelmatig contact wordt het hebben van een goede band met beide ouders bevorderd, wat het risico op loyaliteitsproblemen kan verminderen (Nielsen, 2018; Westphal, 2015). Het huidige onderzoek richt zich dan ook op een mogelijk verschil in loyaliteitsproblemen van kinderen na scheiding die opgroeien in verschillende woonsituaties. Daarbij zal tevens worden nagegaan of hierin sekseverschillen te vinden zijn. In diverse studies zijn er sekseverschillen gevonden in de risico's na een echtscheiding (Cui, 2003; Spruijt & Duindam, 2004). Specifiek met betrekking tot loyaliteit zou dit kunnen verschillen tussen meisjes en jongens, afhankelijk van de mate van contact (woonsituatie) na scheiding. In het overige deel van de inleiding wordt ingegaan op loyaliteitsproblemen, vervolgens wordt woonsituatie na scheiding beschreven. Daarna wordt aandacht besteed aan sekseverschillen en eindigt met de hypothesen van huidig onderzoek.

Loyaliteitsproblemen

Het begrip loyaliteit is afkomstig van de psychiater Ivan Boszormeny Nagy (Eerenbeemt & Oele, 1987). Doordat het kind zijn bestaan te danken heeft aan beide ouders, is het loyaal aan beiden. De primaire loyaliteit ontstaat al bij de geboorte en is daardoor een bindend fenomeen. Dit wordt de verticale loyaliteit genoemd en deze kan niet worden verbroken. Daarnaast is er de horizontale loyaliteit, die ontstaat als ouders het kind verzorgen en opvoeden. In tegenstelling tot de verticale loyaliteit kan de horizontale loyaliteit wel verbroken worden (Eerenbeemt & Oele, 1987). Wanneer een kind het gevoel heeft te moeten kiezen tussen ouders, zal er een innerlijk conflict ontstaan. Als het kind zijn loyaliteit uit naar moeder, heeft het tegelijkertijd het gevoel de vader te kort te doen (Spruijt & Kormos, 2010).

Ouders hebben een grote invloed op dit proces (Afifi & Schrodt, 2003). Wanneer zij regelmatig de beslissingen van de andere ouder in twijfel trekken in het bijzijn van de kinderen en/of veel conflicten hebben, kan dit loyaliteitsproblemen in de hand werken (Grych, Raynor, & Fosco, 2004; Viry, 2014). Wanneer ouders en kind een goede band hebben is er minder kans op loyaliteitsproblemen (Buchanan et al., 1991; Baude et al., 2016). De betrokkenheid van ouders is een beschermende factor voor het ontstaan van loyaliteitsproblemen (Buchanan et al., 1991; Sodermans, Vanassche, Matthijs, & Swicegood, 2014). Uit onderzoek blijkt dat daarnaast ook een goede verstandhouding tussen ouders van belang is voor zo min mogelijk loyaliteitsproblemen bij kinderen (Afifi & Schrodt, 2003; Lamb, 2018). Om de negatieve gevolgen van een ouderlijke echtscheiding, zoals bijvoorbeeld emotionele- en gedragsproblemen, te beperken, is het voor het kind van belang om zo min mogelijk loyaliteitsproblemen te ervaren (Afifi & Schrodt, 2003; Amato, 2010; Lansford, 2009). Mogelijk hangt dit deels af van de mate waarin er na de scheiding contact is met beide ouders (Nielsen, 2018; Westphal, 2015).

Woonsituatie na scheiding

In het verleden waren er in Nederland meer eenoudergezinnen, waarbij de kinderen na de ouderlijke echtscheiding vooral bij moeder opgroeiden (Spruijt & Duindam, 2010). De moeders hadden over het algemeen de verzorgende rol en de vaders waren kostwinnaar (Sodermans et al., 2014). Het was bijna vanzelfsprekend dat de moeder de voogdij kreeg over de kinderen en de vader bezoekrecht. Een vader moest overtuigend bewijs aandragen voor serieuze tekortkomingen van moeder, om kans te maken op de voogdij van zijn kinderen (Sodermans et al., 2014). Al in 1998 geldt 'gezamenlijk ouderlijk gezag na scheiding', sindsdien zijn ouders gezamenlijk verantwoordelijk voor de zorg en opvoeding na scheiding.

In 2009 is de ‘Wet bevordering voorgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding’ in werking getreden in Nederland (Jeppesen de Boer, 2014).

Door deze wet is er nog meer nadruk komen te liggen op gezamenlijk ouderschap na scheiding (Jeppesen de Boer, 2014). Ook hebben de veranderende rolpatronen in de afgelopen decennia hierin meegespeeld. Moeders zijn meer gaan werken en vaders hebben meer verzorgende taken op zich genomen. Dit heeft gezorgd voor een wijziging in de rol- en taakverdeling binnen gezinnen (Sodermans et al., 2014). Logischerwijs heeft dit ook gevolgen voor de zorg- en omgangsregeling die ouders na een scheiding vastleggen. Sinds de veranderende rolpatronen zijn veel kinderen na een ouderlijke echtscheiding deels bij vader en deels bij moeder gaan wonen, de zogeheten co-oudergezinnen (Baude et al., 2016; Nielsen, 2013). Het merendeel van de literatuur toont aan dat opgroeien in co-oudergezinnen gemiddeld genomen minder negatieve gevolgen heeft voor het welzijn van kinderen na scheiding dan opgroeien in eenoudergezinnen met een meer ‘standaard’-omgangsregeling en/of weinig tot geen contact met een van de ouders (Baude et al., 2016; Nielsen, 2013; Sodermans et al., 2014; Westphal, 2015). Daarentegen zijn er ook studies die aantonen dat co-ouderschap alleen werkt wanneer de verstandhouding tussen de ouders goed is, anders is het opgroeien in een co-oudergezin wellicht nog schadelijker voor het welzijn van het kind (Breivik & Olweus, 2006; Ferrante, 2005; Gasper, Stolberg, Macie & Williams, 2008; Lamela, Figueiredo, Bastos, & Feinberg, 2015).

Naast eenoudergezinnen bij moeder en co-oudergezinnen, is er ook een kleine groep kinderen die opgroeit in een eenoudergezin bij vader. Breivik en Olweus (2006) rapporteren dat deze kinderen gemiddeld de meeste problemen laten zien. Dit zou kunnen komen door gemiddeld minder adequate opvoedcapaciteiten van een alleenstaande vader in vergelijking met een alleenstaande moeder. Ook rapporteren zij dat kinderen die alleen bij moeder opgroeien meer probleemgedrag vertonen dan kinderen die in een co-oudergezin opgroeien (Breivik & Olweus, 2006). Kalmijn (2015) onderschrijft deze uitkomsten. De verschillende woonsituaties voor kinderen lijken verschillende invloeden te hebben op het welzijn van kinderen (Baude et al., 2016; Breivik & Olweus, 2006; Sodermans et al., 2016).

Sekseverschillen

Een ouderlijke echtscheiding kan negatieve invloed hebben op het welzijn van kinderen (Amato, 2010; Buehler & Gerard, 2002; Lansford, 2009). Er worden daarbij in verschillende onderzoeken naar meer specifieke gevolgen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes. Deze uitkomsten zijn echter niet consistent (Cui, 2003; Spruijt &

Duindam, 2004; Duindam, 2004; Koerner, Jacobs, & Raymond, 2000). Enkele onderzoeken rapporteren dat een echtscheiding meer negatieve consequenties zou hebben voor jongens dan voor meisjes (Buchanan, et al., 1991; Spruijt & Duindam, 2010). Volgens onderzoek van Hetherington en Kelly (2002) maken ouders meer en langer ruzie in aanwezigheid van zonen dan van dochters, wat kan leiden tot loyaliteitsproblemen bij zonen. Sun (2001) geeft echter aan dat meisjes net zo veel kans hebben beïnvloed te worden door de ouderlijke echtscheiding dan jongens. Loyaliteitsproblemen zouden wel meer bij meisjes voorkomen dan bij jongens (Amato & Afifi, 2006; Kelly, 2000). Volgens Amato en Afifi (2006) zou dit vooral komen doordat ouders dochters meer onder druk zetten bij ouderlijke geschillen dan ze dat bij zonen doen. Met name moeders bespreken hun zorgen na een echtscheiding meer met hun dochters (Koerner, Wallace, Lehman, & Raymond, 2002). Daarbij komt dat meisjes mogelijk gevoeliger zijn voor interpersoonlijke problemen in gezinnen dan jongens (Amato & Afifi, 2006). Koerner en collega's (2004) onderschrijven dit en rapporteren dat dochters kwetsbaarder zouden zijn voor stressoren van ouders. Een andere studie toont echter aan dat er weinig tot geen verschillen zijn tussen de gevolgen op het gebied van loyaliteitsproblemen voor jongens of meisjes na een ouderlijke echtscheiding (Cui, 2003; Sun, 2001). Al deze verschillen zouden verklaard kunnen worden door de sekserolsocialisatie, in het kort: meisjes zijn zorgzaam en jongens zijn stoer. Door deze verwachtingen zouden de ouders anders met dochters om kunnen gaan dan met zonen na een ouderlijke echtscheiding (Koerner, Wallace, Lehman, Lee, & Escalante, 2004).

Veel onderzoek is gedaan naar de mogelijke verschillen tussen jongens en meisjes in de mate van loyaliteitsproblemen, maar er is nog weinig onderzoek gedaan naar de mogelijke rol van de woonsituatie. Koerner en collega's (2002) hebben zich wel gericht op dochters in eenoudergezinnen bij moeders en Spruijt en Duindam (2004) hebben onderzoek gedaan naar de gevolgen van ouderlijke echtscheiding voor jongens. Bij bovenstaande onderzoeken is echter de combinatie van sekseverschillen in loyaliteitsproblemen in de verschillende woonsituaties nog onvoldoende meegenomen.

Huidig onderzoek

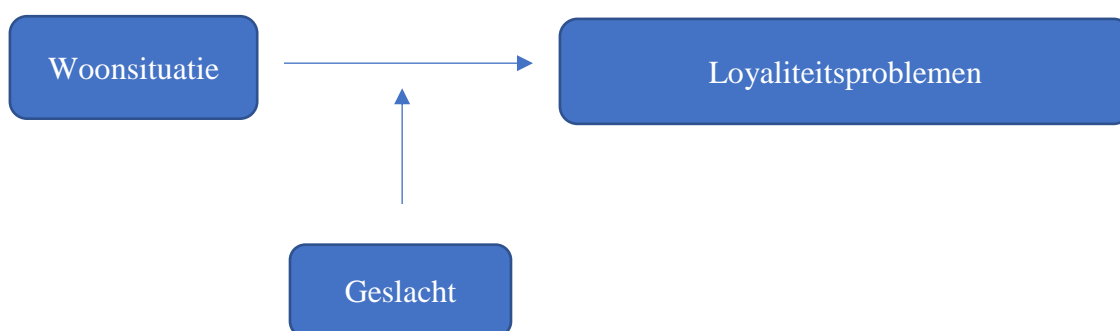
De recente verschuiving in woonsituatie na ouderlijke echtscheiding van kinderen (Poortman & Van Galen, 2017; Spruijt & Duindam, 2010) en de veelvoorkomende loyaliteitsproblemen van kinderen na scheiding (Afifi & Schrodt, 2003; Nielsen, 2011) geven aanleiding tot huidig onderzoek. Daarbij is het interessant om eventuele sekseverschillen mee

te nemen, omdat de huidige literatuur hierover inconsistenties bevat (Cui, 2003; Spruijt & Duindam, 2004).

De eerste onderzoeksvraag luidt als volgt: *Verschild de mate van loyaliteitsproblemen van kinderen afhankelijk van hun woonsituatie na ouderlijke echtscheiding?* Op basis van de literatuur wordt verwacht dat kinderen die meer bij moeder of bij vader wonen en minder contact hebben met de andere ouder, gemiddeld genomen meer loyaliteitsproblemen hebben (Baude et al., 2016; Nielsen, 2011).

Daaropvolgend zal er in huidig onderzoek gekeken worden naar eventuele sekseverschillen. De tweede onderzoeksvraag luidt dan ook: *Is er een verschil in loyaliteitsproblemen van kinderen na scheiding tussen jongens en meisjes?* Op basis van eerdere onderzoeken en bevindingen wordt verwacht dat meisjes meer last hebben van loyaliteitsproblemen dan jongens (Afifi & Schrodts, 2003; Buchanan et al., 1991; Koerner et al., 2004).

Tot slot komen alle aspecten samen en luidt de overkoepelende onderzoeksvraag als volgt: *Is er een sekseverschil in de mogelijke verschillen in loyaliteitsproblemen van kinderen op basis van de woonsituatie na ouderlijke echtscheiding?* (Zie Figuur 1). De verwachting is dat meisjes die opgroeien bij hun moeder en weinig contact hebben met hun vader, meer loyaliteitsproblemen laten zien dan jongens (Baker, 2005; Breivik & Olweus, 2006; Buchanan et al., 1991; Nielsen, 2011).

Figuur 1. Conceptueel model van huidig onderzoek

Methode

Steekproef

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een cross-sequentieel databestand afkomstig uit het surveyonderzoek *Scholieren & Gezinnen*, dat sinds 2006 ongeveer elke twee jaar is uitgevoerd. Er wordt in het huidige onderzoek gebruik gemaakt van de meetronde in 2013. Voor het onderzoek zijn scholieren geselecteerd waarvan de ouders uit elkaar zijn, dit kan gaan om de beëindiging van een huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonenrelatie. Dit zijn in totaal 443 scholieren van 12 tot en met 17 jaar ($n = 437$, $M = 13.82$, $SD = 1.01$, waarvan 51,9% een meisje ($n = 230$) en 47,9% een jongen ($n = 212$) is. Het opleidingsniveau van de scholieren is als volgt verdeeld; VMBO-beroeps (3,6%), VMBO-theoretisch (34,1%), VMBO/HAVO (4,3%), HAVO (18,5%), HAVO/VWO (7,7%) en VWO/Gymnasium (30,9%).

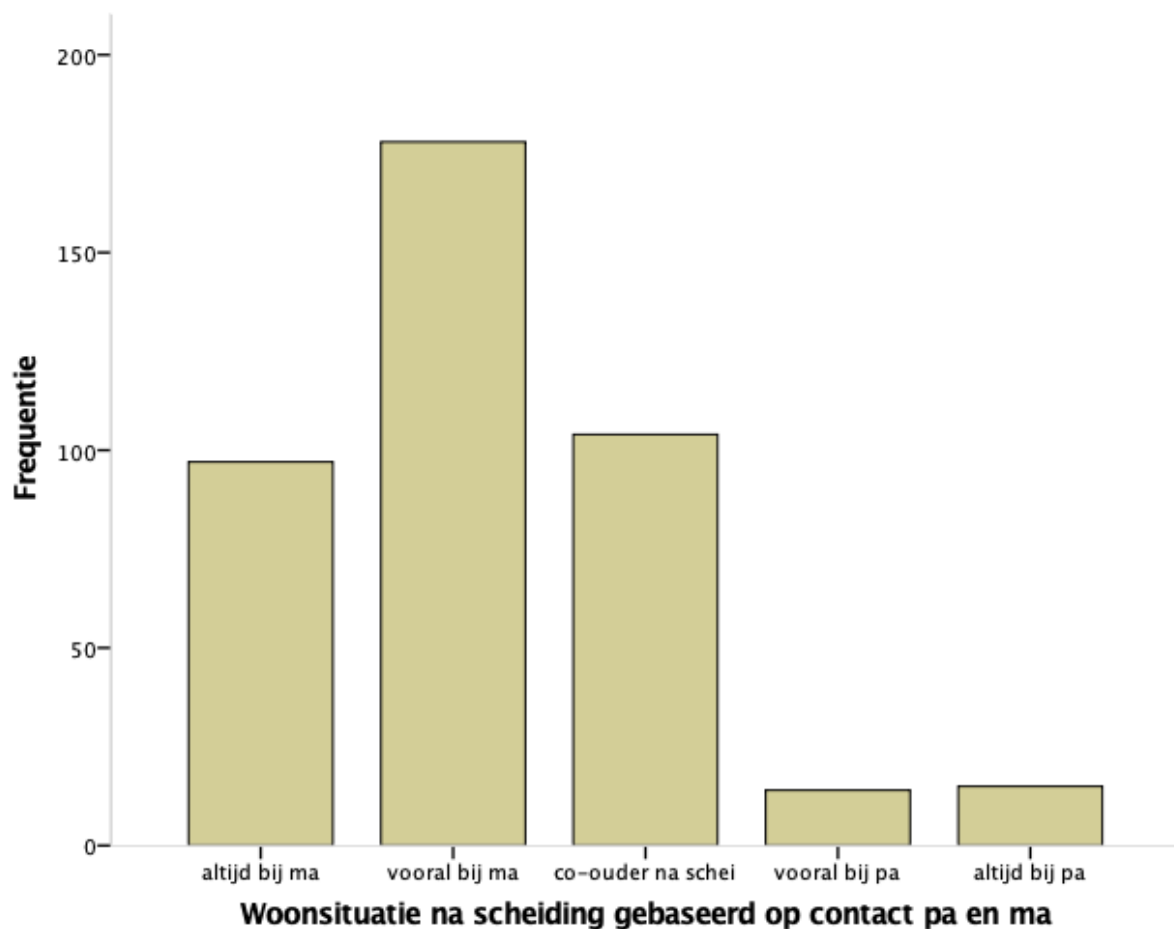
Procedure

Het betreft een surveyonderzoek, waartoe vragenlijsten zijn afgenomen bij scholieren van middelbare scholen verspreid door heel Nederland. De scholen werden door een brief aangeschreven. Na het ontvangen van deze brief, werden de scholen telefonisch benaderd ten kregen zij inlichtingen over het onderzoek. Vervolgens werd er een afspraak gemaakt met de desbetreffende scholen en werd nog meer informatie over het onderzoek gegeven. Op dat moment is ook met de scholen afgestemd wanneer de vragenlijsten zouden worden afgenomen en hoe de ouders van de leerlingen om toestemming zou worden gevraagd. De leerlingen en ouders zijn vooraf geïnformeerd door middel van een brief over de inhoud van de vragenlijst, waarbij ouders bezwaar konden maken tegen deelname (*informed passive consent*). De vragenlijst is klassikaal afgenomen onder reguliere schooltijd en onder begeleiding van een of twee studenten. Dit gebeurde vrijwillig, individueel en anoniem. De dataverzameling is grotendeels uitgevoerd door studenten van de Universiteit Utrecht, onder supervisie van Dr. I. van der Valk van de onderzoeksgroep Jeugd & Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen.

Instrumenten

De vragenlijst *Scholieren & Gezinnen* bestaat uit vragen over individueel- en gezinsfunctioneren. Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande en soms verkorte versies van meetinstrumenten waarvan de validiteit en betrouwbaarheid voldoende gewaarborgd zijn.

Woonsituatie na scheiding. Aan de scholieren van gescheiden ouders is gevraagd hoeveel dagen/nachten zij gemiddeld per week bij moeder en bij vader zijn. De antwoorden werden per ouder ingevuld en varieerden dus in beide gevallen van nul tot zeven. Er wordt een nieuwe variabele geconstrueerd die bestaat uit een combinatie van de antwoorden op beide vragen. Deze bestaat uit vijf groepen die lopen van (vrijwel) altijd bij vader / nooit bij moeder, $n = 12$ (3,4%), meer bij vader, dan bij moeder, $n = 13$ (3,2%), 3/4 dagen bij vader en moeder (co-oudergezinnen), $n = 100$ (23,5%), tot meer bij moeder dan bij vader, $n = 168$ (40,2%), (vrijwel) altijd bij moeder / nooit bij vader, $n = 87$ (21,9%). (Zie figuur 2).

Figuur 2. Staafdiagram voor de schaal van de woonsituatie na scheiding gebaseerd op contact pa en ma

Loyaliteitsproblemen. Loyaliteitsproblemen zijn gemeten aan de hand van vijf vragen die een subschaal vormen uit de *Children's Perception of Interparental Conflict Scale* (CPIC; Grych, Seid, & Fincham, 1992). De vragen meten het gevoel van betrokkenheid en het gevoel al dan niet te hoeven kiezen tussen ouders. Dit wordt gemeten op een driepunt schaal variërend van (0 = *niet waar*, 1 = *soms waar* en 2 = *waar*). Voorbeelditems zijn "Ik voel me

erbij betrokken als mijn ouders ruzie maken" en "Mijn vader wil dat ik zijn kant kies wanneer hij ruzie heeft met mijn moeder". De vijf items hebben een vrij lage betrouwbaarheid van .61, die verhoogd werd als één (onduidelijk) item verwijderd werd: .71. Deze items vormden onderling ook één onderliggende factor en zijn daarom samengenomen in een gemiddelde score loyaliteitsproblemen.

Analyseplan

Bij de onderzoeksvragen in huidig onderzoek is als analysetechniek gebruik gemaakt van een eenweg- en meerweg variantieanalyse (ANOVA). Er is gekozen voor deze analysetechniek, omdat er groepen met elkaar vergeleken moesten worden op basis van gemiddelden. Daarnaast werd ook gekeken naar het interactie-effect van de sekse van het kind en de relatie tussen woonsituatie na scheiding en de mate van loyaliteitsproblemen na scheiding. De onafhankelijke variabele 'woonsituatie na scheiding' was categorisch en de onafhankelijke variabele 'loyaliteitsproblemen' was op ordinaal/interval meetniveau. In het programma IBM Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) versie 24 is de ANOVA uitgevoerd door een univariaat, lineair model te gebruiken. Hierbij werden 'woonsituatie na scheiding' en 'sekse' als factor toegevoegd en 'loyaliteitsproblemen' als afhankelijke variabele.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

De beschrijvende statistieken werden berekend door middel van de opties *frequencies* en *descriptives* binnen SPSS. Tabel 1 toont de beschrijvende statistieken van de variabelen Loyaliteitsproblemen en Woonsituatie na scheiding, uitgesplitst per subgroep en Sekse. De subgroepen 'vooral bij pa' en 'altijd bij pa' zijn minder goed vertegenwoordigd dan de overige groepen. De grootste groep is 'vooral bij ma'. De subgroepen jongens en meisjes zijn ongeveer gelijk verdeeld. De kinderen in de subgroep 'altijd bij pa' rapporteren de meeste loyaliteitsproblemen. Bij de groep 'co-ouderschap' wordt de minste loyaliteitsproblemen gerapporteerd in combinatie met de kleinste spreiding. Er is een klein verschil tussen jongens en meisjes, waarbij meisjes meer loyaliteitsproblemen rapporteren.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken variabelen Loyaliteitsproblemen en Woonsituatie na scheiding, opgedeeld per subgroep en Sekse

Variabele	Loyaliteitsproblemen		
	n	M	SD
Woonsituatie na scheiding			
Altijd bij ma	87	1.90	.97
Vooraf bij ma	168	2.00	.93
Co-ouderschap	100	1.90	.85
Vooraf bij pa	13	2.00	.98
Altijd bij pa	12	2.21	1.02
Sekse			
Jongen	197	1.90	.86
Meisje	214	2.02	.98

**Noot.* Het minimum en maximum van Loyaliteitsproblemen 1 en 5.

Tabel 2 toont de beschrijvende statistieken van de variabelen Loyaliteitsproblemen, Woonsituatie na scheiding en Sekse. Meisjes die altijd bij vader wonen rapporteren de meeste loyaliteitsproblemen. Meisjes en jongens die evenveel bij vader als bij moeder wonen, rapporteren dezelfde mate van loyaliteitsproblemen. Jongens die altijd bij moeder wonen rapporteren de minste loyaliteitsproblemen. Opvallend is vooral, dat meisjes in alle woonsituaties meer loyaliteitsproblemen dan jongens rapporteren, met uitzondering van de co-oudergezinnen.

Tabel 2

Beschrijvende Statistieken variabele Loyaliteitsproblemen afhankelijk van Woonsituatie na scheiding en Sekse

Variabele	Loyaliteitsproblemen		
	n	M	SD
Woonsituatie na scheiding			
Altijd bij ma			
Jongen	40	1.73	.81
Meisje	47	2.00	1.08
Vooral bij ma			
Jongen	79	1.85	.82
Meisje	88	2.10	1.00
Co-ouderschap			
Jongen	48	1.90	.89
Meisje	52	1.90	.82
Vooral bij pa			
Jongen	7	1.79	1.04
Meisje	6	2.20	.97
Altijd bij pa			
Jongen	6	2.17	1.28
Meisje	6	2.25	.81

*Noot. Het minimum en maximum van Loyaliteitsproblemen is 1 en 5.

Toetsende statistiek

Voorafgaand aan de variantieanalyses werden de assumpties, normaliteit en homogeniteit, gecontroleerd. Door middel van een Shapiro-Wilk test is de assumptie normaliteit getoetst. Hieruit bleek dat deze assumptie is geschonden. Voor elke variabele geldt dat deze niet normaal verdeeld is, zo is voor de subgroep triangulatie bij jongens $W(180) = .86, p = <.001$. In alle subgroepen is er sprake van een rechtsscheve verdeling. De homogeniteit is getoetst door middel van de Levene's test. Hieruit bleek dat de assumptie van homogeniteit niet is geschonden, $a = .05, F(1, 409) = 3.62, p = 0.06$. De variantieanalyses zijn redelijk robuust ten aanzien van de geschonden assumptie en is daarom uitgevoerd.

Tabel 3 toont de resultaten van de eerste eenweg variantieanalyse. Er is geen significant verschil gevonden in de mate van loyaliteitsproblemen tussen verschillende groepen van woonsituatie na scheiding, $F(4, 375) = .53, p = .71, \eta^2 = .01$. Hiermee is de hypothese dat kinderen die meer bij moeder of bij vader wonen en minder contact hebben met de andere ouder, gemiddeld genomen meer loyaliteitsproblemen hebben, verworpen. De subgroep ‘altijd bij pa’ laat een klein verschil zien ten opzichte van de andere subgroepen, in deze subgroep is de mate van loyaliteitsproblemen lichtelijk hoger, maar het verschil is niet significant gebleken.

Tabel 3

Resultaten van Eenweg Anova voor de Mate van Loyaliteitsproblemen met de factor Woonsituatie na scheiding

Bron	SS	df	MS	F	p	η^2
Model	1.81	4	.45	.53	.71	.01
Intercept	525.14	1	525.14	617.10	.00	.63
Woonsituatie na scheiding	1.81	4	.45	.53	.71	.01
Error	319.12	375	.85			

Noot. $R^2 = .01; n = 381$

Tabel 4 toont de resultaten van de tweede eenweg variantieanalyse. Er is geen significant verschil gevonden in de mate van loyaliteitsproblemen tussen jongens en meisjes, $F(1, 409) = 3.47, p = .06, \eta^2 = .01$. Hiermee is de hypothese dat meisjes meer last hebben van loyaliteitsproblemen dan jongens, verworpen. Meisjes rapporteren iets meer loyaliteitsproblemen dan jongens, maar het verschil is niet significant gebleken.

Tabel 4

Resultaten van Eenweg Anova voor de Mate van Loyaliteitsproblemen met de factor Sekse

Bron	SS	df	MS	F	p	η^2
Model	2.95	1	2.95	3.47	.06	.01
Intercept	1542.13	1	1542.13	1812.03	.00	.81
Sekse	2.95	1	2.95	3.47	.06	.01
Error	348.08	409	.85			

Noot. $R^2 = .01; n = 412$

Tabel 5 toont de resultaten van de meerweg variantieanalyse. Er is geen significant verschil gevonden in de mate van loyaliteitsproblemen op basis van de woonsituatie na scheiding en sekse. De hypothese dat meisjes die opgroeien bij hun moeder en weinig contact hebben met hun vader meer loyaliteitsproblemen laten zien dan jongens is hierbij verworpen. Wederom is er een klein verschil tussen jongens en meisjes die altijd bij moeder wonen, waarbij meisjes lichtelijk meer loyaliteitsproblemen rapporteren dan jongens. Het verschil is echter niet significant gebleken.

Tabel 5

Resultaten van Meerweg Anova voor de Mate van Loyaliteitsproblemen met de factoren Woonsituatie na scheiding en Sekse

Bron	<i>SS</i>	<i>df</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	η^2
Model	6.51	9	.72	.85	.57	.02
Intercept	523.06	1	523.06	614.05	.00	.63
Woonsituatie na scheiding	1.84	4	.46	.54	.70	.01
Sekse	1.23	1	1.30	1.52	.22	.00
Woonsituatie na scheiding*Sekse	1.44	4	.36	.42	.80	.01
Error	314.32	369	.85			

Noot. $R^2 = .20$; $n = 380$

Discussie

In het huidige onderzoek is nagegaan in welke mate woonsituatie na scheiding een rol speelt bij loyaliteitsproblemen van kinderen en of er een sekseverschil is in de mogelijke verschillen. De woonsituatie na scheiding kan mogelijk deels verklaren waarom sommige kinderen loyaliteitsproblemen ontwikkelen en anderen niet.

Aan de hand van de eerste onderzoeksvraag is nagegaan of er een verschil is in de mate van loyaliteitsproblemen van kinderen afhankelijk van hun woonsituatie na ouderlijke echtscheiding. Hierin is geen verschil gevonden. Dit houdt in dat het voor een kind in termen van de mate van loyaliteitsproblemen niet uitmaakt of hij/zij in een co-oudergezin of eenoudergezin opgroeit, of wellicht een van de ouders helemaal niet meer ziet. De verwachting dat kinderen die meer bij moeder of bij vader wonen en minder contact hebben met de andere ouder, gemiddeld meer loyaliteitsproblemen hebben is met deze uitkomst verworpen. Wel is er een lichte aanwijzing dat de woonsituatie bij co-oudergezinnen het

meest positief is in termen van loyaliteit bij kinderen. Een verklaring dat woonsituatie na scheiding een kleinere rol speelt in de mate van loyaliteitsproblemen dan verwacht, zou kunnen zijn dat andere factoren een belangrijker rol spelen. Zo zijn er studies die aantonen dat co-ouderschap alleen werkt wanneer de verstandhouding tussen de ouders goed is (Breivik & Olweus, 2006; Feinberg, 2003; Lamb, 2018). Ouderlijke conflicten – die vaak gepaard gaan met scheiding - vormen waarschijnlijk een groter risico voor het ontwikkelen van loyaliteitsproblemen van kinderen dan de woonsituatie (Ferrante, 2005; Gasper et al., 2008; Lamela et al., 2015). Mogelijk zou het daarom relevanter zijn om aandacht te besteden aan de mate van ouderlijke conflicten en het beheersen daarvan. Een tweede mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de vijf groepen ‘woonsituatie na scheiding’ niet gelijk verdeeld zijn. Met name de groepen ‘vooral bij pa’ en ‘altijd bij pa’ zijn flink ondervertegenwoordigd. Hierdoor zou het kunnen zijn dat kleine verschillen in de mate van loyaliteitsproblemen tussen de groepen niet significant zijn vanwege een lage power (Gravetter & Wallnau, 2017).

Op basis van de tweede onderzoeksvraag is nagegaan of er verschillen bestaan in de mate van loyaliteitsproblemen tussen jongens en meisjes. Hoewel meisjes gemiddeld een hogere mate van loyaliteitsproblemen rapporteren dan jongens, is dit verschil niet significant. Hiermee is de verwachting dat meisjes meer last hebben van loyaliteitsproblemen dan jongens, verworpen. Deze uitkomst sluit aan bij de studies van Cui (2003) en Sun (2001); zij toonden aan dat er weinig tot geen verschillen zijn in de gevolgen op het gebied van loyaliteitsproblemen voor jongens of meisjes na een ouderlijke echtscheiding (Cui, 2003; Sun, 2001). Vele studies toonden echter wel betekenisvolle verschillen aan tussen jongens en meisjes. Meisjes zouden gevoeliger zijn voor interpersoonlijke problemen in het gezin dan jongens (Amato & Afifi, 2006), maar onderzoek van Hetherington en Kelly (2002) toont aan dat ouders meer en langer ruzie zouden maken in de aanwezigheid van zonen dan van dochters. Als er gekeken wordt naar de sekserolsocialisatie, zou het voor de hand liggend zijn dat meisjes meer loyaliteitsproblemen zouden rapporteren dan jongens (Buchanan, et al., 1991; Spruijt & Duindam, 2010). De sekse specifieke norm voor jongens in de vroegkinderlijke opvoeding was dan ook altijd gericht op het zo jong mogelijk zelfstandig en onafhankelijk worden (Tavecchio, Oomen-van de Kerkhof, & Roorda-honée, 1991). Hierdoor zouden jongens minder snel geneigd kunnen zijn om problemen te rapporteren. Wellicht is deze kijk op jongens en meisjes achterhaald, waardoor de verschillen tussen jongens en meisjes kleiner zijn geworden.

Tot slot is er door middel van de derde onderzoeksvraag nagegaan of er een sekseverschil is in de mogelijke verschillen in de mate van loyaliteitsproblemen van kinderen op basis van de woonsituatie na ouderlijke echtscheiding. Ook hierin zijn geen verschillen gevonden. Dit houdt in dat een combinatie van woonsituatie en sekse geen rol speelt in de loyaliteitsproblemen bij kinderen na scheiding. Er is wel een klein verschil gevonden tussen jongens en meisjes die altijd bij moeder wonen, waarbij meisjes iets meer loyaliteitsproblemen rapporteren dan jongens. Doordat het verschil niet significant is, wordt de verwachting dat meisjes die opgroeien bij hun moeder en weinig contact hebben met hun vader, meer loyaliteitsproblemen rapporteren dan jongens, verworpen. Uit onderzoek blijkt dat ouders een grote invloed hebben op de risico's na scheiding voor kinderen (Afifi & Schrodt, 2003). Uit huidig onderzoek komt dan ook naar voren dat de woonsituatie op zich geen belangrijke rol speelt en sluit aan bij eerder onderzoek waarbij aangetoond is dat de betrokkenheid van ouders richting kind en het onderlinge oudercontact van belang is om loyaliteitsproblemen beperkt te houden (Baude et al., 2016; Sodermans et al., 2014; Viry, 2014). Dit wordt ook wel positieve *coparenting* (gezamenlijk opvoeden) genoemd, wat gekenmerkt wordt door wederzijds respect en coöperatie tussen ouders en een goede communicatie (Rejaän, Van der Valk, & Branje, 2019).

Krachten en beperkingen

Dit huidige onderzoek toont aan dat de woonsituatie na scheiding geen rol speelt in de mate van loyaliteitsproblemen bij kinderen en dat er geen significante sekseverschillen in loyaliteitsproblemen na scheiding worden gevonden. Deze uitkomst laat zien dat mogelijk andere factoren een belangrijkere rol spelen en biedt daarmee relevante informatie voor vervolgonderzoek. Een aantal sterke punten en kanttekeningen van het huidige onderzoek zullen hieronder beschreven worden.

Een kracht van huidig onderzoek is dat er gebruik gemaakt is van een goed (wetenschappelijk) onderbouwde vragenlijst, die veel informatie bevat. Daarnaast is de steekproef van 443 kinderen van gescheiden ouders vrij groot, wat goed is voor de generaliseerbaarheid van het onderzoek. Ook kijkt huidig onderzoek voor het eerst naar de rol van de woonsituatie na scheiding. Tegenwoordig groeit een substantieel deel van de kinderen na scheiding op in co-oudergezinnen, waar ongeveer evenveel contact is met vader en moeder (Baude et al., 2016; Nielsen, 2013). Aangezien loyaliteitsproblemen een van de meest genoemde problemen na scheiding vormen (Koerner, Jacobs, & Raymond, 2000; Westphal, 2015), is het relevant om na te gaan in hoeverre de woonsituatie hierbij een rol speelt. Meer

inzicht krijgen in de rol van de woonsituatie na scheiding is hierdoor een sterk aspect in huidig onderzoek.

Naast de sterke kanten zijn er ook beperkingen te vinden in huidig onderzoek. Zoals al eerder vermeld zijn de groepen woonsituatie na scheiding niet gelijk verdeeld, met name de groepen bij vader zijn sterk ondervertegenwoordigd. Er is hierdoor een minder goed beeld van de populatie kinderen die bij vader wonen naar voren gekomen. Deze verdeling van jongeren over de woonsituatie na scheiding is echter wel representatief; ook in de populatie zijn weinig kinderen na scheiding die altijd of vooral bij vader wonen. Een tweede beperking is het gebruik van zelfrapportage bij kinderen in huidig onderzoek. Een vollediger beeld kan worden verkregen wanneer naast de bevindingen van kinderen ook die van ouders worden meegenomen. Tot slot zijn er aanwijzingen dat de woonsituatie op zich niet bepalend zijn voor loyaliteitsproblemen, maar de manier waarop ouders na scheiding met elkaar omgaan (Lamb, 2018). Hierdoor is het van belang dat de relatiekwaliteit van ouders in toekomstig onderzoek wordt meegenomen.

Conclusie en toekomst

Huidig onderzoek laat zien dat de woonsituatie na scheiding geen grote rol speelt in de mate van loyaliteitsproblemen van jongens en van meisjes. Op basis van deze bevindingen zijn er suggesties voor toekomstig onderzoek. Daar waar de grootte van de steekproef een sterk punt is van huidig onderzoek, zou een nog grotere steekproef nog beter generaliseerbaar zijn, vooral omdat dan ook grotere aantallen zullen voorkomen bij woonsituaties die minder vaak voorkomen. Hierbij is het dan vooral van belang om te kijken naar gelijk verdeelde groepen als het gaat om de variabele woonsituatie na scheiding. Een tweede aanbeveling is toekomstig onderzoek met rapportages van kinderen en ouders, hierdoor wordt er een vollediger beeld verkregen. Tot slot is het interessant voor vervolgonderzoek om naast woonsituatie na scheiding, ouderlijke conflicten mee te nemen in de analyses. Uit voorgaand onderzoek blijkt dat deze een grote rol spelen in de mate van loyaliteitsproblemen bij kinderen (Afifi & Schrodt, 2003; Lamb, 2018; Lamela et al., 2015; Viry, 2014). Wellicht dat de woonsituatie wel een rol speelt wanneer ook de kwaliteit van het contact tussen ouders gewaarborgd is. Wanneer hier meer zicht op komt kunnen kinderen na ouderlijke echtscheiding beter ondersteund worden en het risico op loyaliteitsproblemen verminderen.

Literatuur

- Afifi, T. D., & Schrodt, P. (2003). "Feeling caught" as a mediator of adolescents' and young adults' avoidance and satisfaction with their parents in divorced and non-divorced households. *Communication Monographs*, 70, 142-173.
doi:10.1080/0363775032000133791
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Amato, P. R., & Afifi, T. D. (2006). Feeling caught between parents: Adult children's relations with parents and subjective well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68, 222-235. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x
- Baker, A. J. L. (2005). The long-term effects of parental alienation on adult children: A qualitative research study. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 289-302.
doi:10.1080/01926180590962129
- Baude, A., Pearson, J., & Drapeau, S. (2016). Child adjustment in joint psychical custody versus sole custody: A meta-analytic review. *Journal of Divorce & Remarriage*, 57, 338-360. doi:10.1080/10502556.2016.1185203
- Breivik, K., & Olweus, D. (2006). Adolescent's adjustment in four post-divorce family structures. *Journal of Divorce & Remarriage*, 44, 99-124.
doi:10.1300/J087v44n03_07
- Buchanan, C. M., Maccoby, E. E., & Dornbusch, S. M. (1991). Caught between parents: Adolescents' experience in divorced homes. *Child Development*, 62, 1008-1029. doi: 10.2307/1131149
- Buehler, C., & Gerard, J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64, 78-92.
doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00078.x
- Cui, M. (2003). The impact of marital conflict on adolescent adjustment. *Retrospective Theses and Dissertations*. 572. Verkregen op
https://lib.dr.iastate.edu/rtd/572/?utm_source=lib.dr.iastate.edu%2Frd%2F572&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- Eerenbeemt, E. van den, & Oele B. (1887). De contextuele therapie: verdiende vrijheid. Kern: Centrum voor psychotherapie en relatievorming.
- Feinberg, M.E. (2003). The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A

- Framework for Research and Intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3, 95-131, DOI: 10.1207/S15327922PAR0302_01
- Ferrante, J. A. (2005). *Co-parenting in Intact and Divorced Families: Its Impact on Young Adult Adjustment* (Master thesis). Virginia Commonwealth University, Richmond Virginia
- Gaspar, J. A. F., Stolberg, A. L., Macie, K. M., & Williams, L.J. (2008). Coparenting in intact and divorced families: Its impact on young adult adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49, 272-290. doi:10.1080/10502550802231924
- Gravetter, F. J. & Wallnau, L. B. (2017). *Statistics for the behavioral sciences*. Hampshire, United Kingdom: Cengage Learning EMEA.
- Grych, J. H., Raynor, S. R., & Fosco, G. M. (2004). Family processes that shape the impact of interparental conflict on adolescents. *Development and Psychology*, 16, 649-665. doi:10.1017/S0954579404004717
- Hetherington, E. M., & Kelly, J. B. (2002). *For better or for worse: Divorce reconsidered*. New York: Norton & Co.
- Jeppesen de Boer, C.G. (2014). Gezamenlijk ouderschap na scheiding: over de interactie tussen de doelstelling van de Deense wet op de verantwoordelijkheid, de bevindingen in de uitgevoerde wetsevaluatie en de daaropvolgende wetswijzigingen. *Familie & Recht*. doi:10.5553/FenR/.000016
- Kelly, J. B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 63-73. doi:10.1097/00004583-20000080000-00007
- Koerner, S. S., Jacobs, S. L., & Raymond, M. (2000). When mothers turn to their adolescent daughters: Predicting daughters' vulnerability to negative adjustment outcomes. *Family Relations*, 49, 301-309. doi:10.1111/j.1741-3729.2000.00301.x
- Koerner, S. S., Wallace, S., Lehman, S. J., Lee, S. A., & Escalante K. A. (2004). Sensitive mother-to-adolescent disclosures after divorce: Is the experience of sons different from that of daughters? *Journal of Family Psychology*, 18, 46-57. doi:10.1037/0893-3200.18.1.46
- Koerner, S. S., Wallace, S., Lehman, S. J., Lee, S. A., & Raymond, M. (2002). Mother-to-daughter disclosure after divorce: Are there costs and benefits? *Journal of Child and Family Studies*, 11, 149-483. doi:10.1023/A:1020987509405

- Lamb, M. E. (2018). Does shared parenting by separated parents affect the adjustment of young children? *Journal of Child Custody, 15*, 16-25.
doi:10.1080/15379418.2018.1425105
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and Children's Adjustment. *Perspectives on Psychological Science, 4*, 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Nielsen, L. (2011). Shared parenting after divorce: A review of shared residential parenting research. *Journal of Divorce & Remarriage, 52*, 586-609.
doi:10.1080/10502556.2011.619913
- Nielsen, L. (2013). Shared residential custody: Review of the research (Part I of II). *American Journal of Family Law, 27*, 61-72. Verkregen op
https://www.sog.unc.edu/sites/www.sog.unc.edu/files/course_materials/Nielsen%20AJFL%20part%202.pdf
- Nielsen, L. (2018). Joint versus sole physical custody: Children's outcomes independent of parent-child relationships, income, and conflict in 60 studies. *Journal of Divorce & Remarriage, 59*, 247-281. doi:10.1080/10502556.2018.1454204
- Poortman, A., & Van Gaalen, R. (2017). Shared residence after separation: A review and new finding from the Netherlands. *Family Court Review and Interdisciplinary Journal, 55*, 531-544. doi:10.1111/fcre.12302
- Rejaän, Z., Van der Valk, I. E., & Branje, S. (2018) *Shared parenting in separate households after divorce*. Manuscript in voorbereiding voor publicatie, Utrecht: Universiteit Utrecht
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2014). Measuring postdivorce living arrangements: Theoretical and empirical validation of the residential calendar. *Journal of Family Issues, 35*, 125-145.
doi:10.1177/0192513X12464947
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2010). Joint physical custody in the Netherlands and the well-being of children. *Journal of Divorce & Remarriage, 51*, 65-82.
doi:10.1080/10502550903423362
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after marital disruption: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage and Family, 63*, 697-713.
doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00697.x

Viry, G. (2014). Coparenting and children's adjustment to divorce: The role of geographical distance from fathers. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55, 503-526. doi: 10.1080/10502556.2014.950900

Westphal, S. K. (2015). *Are the kids alright?* (Proefschrift). Verkregen op <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/311626/Westphal.pdf>